

NR 4 | 2022

AKTUELLT MAGASIN OM BIBLIOTEKSFRÅGOR
FRÅN VÄSTRA GÖTALANDSREGIONEN

noll27

TEMA

Läsning för alla

Svenskarnas läsvanor
Läsfrämjandelyft i startgroparna
Profilen: Hon vill ankra för storm

Innehåll nr 4 2022

- 3** **Stärk samhällets bokhyllor**
Anne-Marie Körling om en kortare väg till böcker
- 4** **Läsfrämjandelyft i startgroparna**
Nationell kompetensutveckling på folkbiblioteken
- 5** **Långsiktigt uppdrag**
Kulturrådet – samordnande aktör för läsfrämjande arbete
- 6** **Svenskarnas läsvanor – både dystert och hoppfullt**
Aktuell rapport från ABF
- 8** **Ljudboken har blivit en del av vardagen**
Forskning tittar närmre på unga vuxnas ljudboksanvändning
- 10** **Banar väg för kritik av ljudböcker**
Om projektet Den lyssnande kritiken
- 12** **Världens bibliotek växer**
Ett digitalt mångspråksbibliotek
- 14** **Folkbibliotekens arbete med tillgänglig läsning**
En undersökning i Västra Götalandsregionen
- 15** **Legimus får ny kostym**
Webb med tillgängliga medier får nytt utseende
- 16** **Arbetsplatsbiblioteket – en fråga om demokrati**
Kommunalarbetsförbundet och läsfrämjande på arbetsplatsen
- 18** **Låg tröskel till biblioteket i hallen**
Besök på ett arbetsplatsbibliotek
- 20** **Poeten tar plats i Alingsås**
Poesi i oväntad miljö
- 24** **Nationell läskunnighetsstrategi i Finland**
Bibliotekens roll otydlig
- 26** **Att lära sig läsa och skriva**
Eva Thors Rudvall om litteracitetsutveckling
- 28** **Läsning utan gränser**
Internationellt projekt för ökad mångfald i barnlitteraturen
- 30** **Hon vill ankra för storm**
Anne Stigell och den demokratiska rätten till information
- 35** **Om jag hade ett bibliotek**
Bengt Fredrikson om ett bibliotek för alla

noll27

Biblioteksmagasin noll27 ges ut av Västra Götalandsregionen och Förvaltningen för kulturutveckling. Noll27 ska främja biblioteksutveckling genom att ge kunskap, inspirera, problematisera samt skapa dialog och debatt kring bibliotek och aktuella biblioteksfrågor. Namnet noll27 har en länk till klassifikationssystemet Dewey där koden 0.27 är koden för allmänna bibliotek, arkiv och informationscentrum.

KONTAKT

noll27

Förvaltningen för kulturutveckling

Västra Götalandsregionen

TeI växel: 031-333 51 00

redaktionen@noll27.se

noll27.se

ANSVARIG UTGIVARE

Helén Andersson

REDAKTION

Helén Andersson, redaktör

Annsophie Andersson, journalist

REDAKTIONSRÅD

Biblioteksgruppen,

Förvaltningen för kulturutveckling

ART DIRECTOR/GRAFISK FORM

Gabriella Kalmar

OMSLAGSFOTO

Anne Stigell, foto: Helén Andersson

TRYCK

Danagård Litho

Issn-Nummer 2002-4649

PRENUMERATION

Vill du prenumerera på noll27?

Skicka ett mejl med din adress

till: prenumeration@noll27.se

Det är givetvis kostnadsfritt.

Stärk samhällets bokhyllor

Jag tycker om att läsa, säger pojken.

Han berättar att han inte har några böcker hemma. Han har lärt sig att läsa i skolan. Böckerna har han hittat i skolans bibliotek. Han tycker det är knepigt när bibliotekarien är borta och biblioteket är stängt. Det är där han hittar sina böcker att läsa och han önskar att det är öppet jämt.

För mindre än sextio år sedan kunde den lille killen gå nerför trapporna i hyreshuset rakt in i bibliotekets filial. Den låg på bottenplanet i samma hus som pojken bodde i. Dit gick han för att läsa och för att låna böcker. Ibland smög han sig in för att lyssna till författarsamtal. Trots att han var liten uppskattade han de här samtalen. Han ville se en författare. Idag är han själv författare. Sextio år är inte länge sedan. Det kan tyckas vara en helt annan tid. Det var en tid då vägen till böckerna var kort. Även för den som inte hade böcker hemma. Samhällets bokhyllor fanns i närheten.

Själv är jag uppväxt på förortens bibliotek. Dit smög jag mig som barn. Där läste jag mig läskunnig, fick upptäcka min vetgirighet och dess hunger samt att det fanns oändligt mycket att ta reda på. Tröskeln in i biblioteket var låg men tröskeln mellan barn och vuxenlitteraturen övervakad. När jag slutligen fick tillåtelse av bibliotekarien att överskrida det osynliga hindret var lyckan fullkomlig. Ingen frågade mig om mina föräldrars bokhyllor. Inte en gång drogs parallellen till vilka bokhyllor jag hade hemma. Jag fick aldrig frågor om mina föräldrars läsning. Jag fick frågor om de böcker jag ville läsa. Det var tider det.

Skolan hade böcker, läraren högläste, vi läste och så hade vi biblioteken som

fanns i vår närhet. I den välmående tiden hörde bibliotekens bokhyllor till de självklara. Samhällets bokhyllor fanns där jag växte upp. Jag behövde inte blotta mina föräldrars sociala rang eller för den delen luta mig mot mina föräldrars bokhyllor. Jag kunde läsa för det fanns att läsa. Jag hade precis samma möjligheter som pojken i flerfamiljhuset, han som kunde springa i strumplåsten ner till biblioteket i samma hus som han också åt sin middag och kröp ner i säng för att sova. Barn läser om de kan! Då kunde jag läsa. Då kunde pojken läsa. Det handlade om att böckerna fanns där vi fanns. Vägen till böckerna var kort.

Jag har rest kors och tvärs i Sverige i läsfrämjandets tjänst. Jag har letat efter böckerna. Det är lite si och så med var man kan hitta dem. Där bokhandeln slagit igen kan ett litet urval av böcker samsas i en ställning för reklamtidningarna. Attraktivt är det inte. Böckerna låter inte tala om sig, inte heller för sig. De ser mer ut att vara ditforslade i ett sista försök att påminna om att de finns. Det är nästan en lättnad att se biblioteksbyggnaden. Biblioteket sticker ut som ett utropstecken. Här finns att läsa! Här är böckerna, tidningarna och kanske också en plats att läsa på. Tonåringar kan hänga över böckerna en stund. Biblioteket är avgörande för att läsandet skall bli något för alla. Biblioteket är en framtidsplats också för den som inte läser men en dag kanske vill göra det.

Sverige är ett välmående land. Ändå är det så fattigt. Den stabila grund som både läsförmåga och ett fortsatt läsande innebär för den enskilde såväl som för samhället har urholkats. Grunden är

inte stabil. De grundläggande färdigheterna är inte på plats, skolbiblioteken är för få och den påtvingade hastigheten att lära för hög. Ansvar för läsförmåga och läslust vilar på den enskilde som får höra att uppdraget är ditt och »Du måste läsa« men som i samma anda får höra att föräldrarna inte duger eftersom de inte läser och har brister då de inte dignar av böcker. Vägen till boken måste främjas, förklaras och försvaras. Ett skolbibliotek med, inte en utan två skolbibliotekarier, gör vägen kort till biblioteket i samhället. Som pojken i skolan, han som tycker om att läsa berättar att det är samhällets bokhyllor som möjliggör för hans läsande både idag men också för imorgon.

Det är samhällets bokhyllor som banar vägen.

Anne-Marie Körling

Lärare, författare och läsfrämjare

BLD: HUGO THAMBERT

LÄSFRÄMJANDELYFT I STARTGROPARNA

Att satsningen hittills varit relativt osynlig kan delvis förklaras med att Kulturrådet har jobbat med att hitta strukturer för samverkan med andra statliga myndigheter, med regioner, kommuner och med andra relevanta aktörer. Men under hösten har Kulturrådet ändå som en första insats erbjudit regioner och kommuner att söka projektmedel för kompetenshöjande insatser inom litteraturförmedling och läsfrämjande arbete på folkbiblioteken.

TEXT: HELÉN ANDERSSON

– Vi förstår att det medför kostnader att vara med i den här satsningen, så vi gör en ganska stor utbetalning redan i höst, medel som kan användas även nästa år, säger Lotta Brilioth Biörnstad, enhetschef på Kulturrådet.

Förhoppningar om långsiktighet

Uppdraget Läsfrämjandelyft för folkbibliotek består av flera olika delar med ett långsiktigt mål att skapa en hållbar och likvärdig struktur för folkbibliotekens kompetensutveckling med läsfrämjande och litteraturförmedling. Framförallt med fokus på barns och ungas läsning. För att nå detta mål har Kulturrådet bland annat ägnat satsningens första år till att med hjälp av regional biblioteksverksamhet skapa sig en bild över lokala behov.

– Jag vill verkligen trycka på att statliga satsningar ska bygga på lokala behov, och på hur vi kan göra det lite lättare för

de med svagare resurser, säger Lotta och menar att det här är en verksamhet som tar tid att bygga upp.

– Ska man bygga stabila vägar som håller, då får det lov att ta tid. Och vi ser ett behov av en mer långsiktig satsning.

Bakom Läsfrämjandelyftet ligger ett stort och betydande samverkansbygge, inte bara med kommuner och regionala biblioteksverksamheter, utan också mellan de statliga myndigheter som har ett läsfrämjande uppdrag. Lotta menar att Läsfrämjandelyftet redan har bidragit till ett konkret och stärkt samspel mellan Kungliga biblioteket, Myndigheten för tillgängliga medier och Kulturrådet.

– Med detta stora samverkansbygge kommer Läsfrämjandelyftet att lyfta och blomma nästa år.

Guldgruva

En stor del av Läsfrämjandelyftet kommer att utgå från Digiteket som kommer

att vara hemvist för allt som är digitalt. Kulturrådet har, istället för att finansiera en ny projektportal, valt att satsa på utbyggnad av existerande struktur och just nu pågår ett utvecklingsarbete för att anpassa Digiteket till ett nytt innehåll.

Även om Kulturrådet till en början också kommer att stärka Digiteket innehållsmässigt och göra grundläggande inköp av bland annat forskningsbaserat material, kommer portalen även i fortsättningen framförallt att fungera som en dela- och lärplattform där folk- och regionbibliotek själv producerar och publicerar innehåll.

– Digiteket kan bli en guldgruva där man kan dela med sig av sina lärdomar och idéer, och ett ställe att hitta rapporter och forskningsmaterial på. Digiteket är ju också ett sätt för oss att säkra det vi bygger upp, att vi ser till att det finns kvar och förhoppningsvis kan leva vidare, säger Lotta. ■

FAKTA

Läsfrämjandelyft för folkbibliotek är ett regeringsuppdrag till Kulturrådet 2021–2023.

Satsningen ska bidra till kompetensutveckling för all personal på folkbibliotek inom litteraturförmedling och läsfrämjande.

Fokus ligger på barns och ungas läsning samt bibliotekslagens prioriterade målgrupper: personer med annat modersmål än svenska, personer med funktionsnedsättning och de nationella minoriteterna.

LÅNGSIKTIGT UPPDRAG

Förutom regeringsuppdraget Läsfrämjande för folkbibliotek, är Kulturrådet sedan 2021 också hemvist för Läsrådet, en samordnande aktör inom det läsfrämjande arbetet och ett permanent organ på Kulturrådet.

TEXT OCH BILD: HELÉN ANDERSSON

Den 23 september 2021 utsåg dåvarande regering ett Läsråd som ska fungera som ett rådgivande organ och skapa förutsättningar för samverkan mellan aktörer inom området. Funktionen är helt ny och under året som gått har Läsrådet bemannats med rådgivande ledamöter som alla är experter på läsfrämjande i sina yrkesroller. Dessutom är, förutom Kulturrådet, ytterligare två myndigheter med litteraturförmedlande och läsfrämjande uppdrag adjungerade: Skolverket och Myndigheten för tillgängliga medier.

– Med tre statliga myndigheter och ett antal aktörer med olika kunskap och kontakter inom det läsfrämjande området är Läsrådet ett starkt organ som ska driva den här frågan. Bland annat genom att stärka forskningsförmedling och bidra till att kunskap inom området ökar, säger Lotta Brilioth Biörnstad, enhetschef på Kulturrådet.

Rapport

Under året har Kulturrådet haft samtal med olika aktörer inom det läsfrämjande området. Bland annat ville de ha svar på

vad man kan göra för en ökad samverkan, och vad Läsrådet skulle kunna göra för att bidra till ökad samverkan mellan olika aktörer. Resultatet av dessa samtal redovisas i en rapport som kommer efter årsskiftet.

– Rapporten kommer att vara en viktig grund för Läsrådets planering för nästa år. Utifrån den kommer de att få göra prioriteringar och bedöma vilken eller vilka de ska börja med, säger Lotta som inte vill gissa vilka det kan bli.

Lotta är glad att Läsrådet är ett långsiktigt uppdrag och poängterar vikten av att bygga dess verksamhet grundligt. Fokus just nu, säger hon, är att hitta slutsatsen, vad som verkligen skulle kunna göra skillnad genom att insatser samordnas.

– Det är ett utforskande arbete där Läsrådet är en part som gör att olika delar kan mötas. Och här kan Kulturrådets erfarenhet med samverkan inom till exempel Bokstart vara till hjälp. Vi vet ju något om att det tar lång tid att bygga samverkan. ■

LOTTA BRILIOTH BIÖRNSTAD
Enhetschef, Kulturrådet

FAKTA

Läsrådet är utsett av regeringen och är ett rådgivande organ under Kulturrådet.

Kulturrådets generaldirektör Kajsa Ravin är ordförande och de 12 ledamöterna är förordnade till 25 oktober 2024. Läsrådet är drivande och samordnande inom det läsfrämjande arbetet i Sverige. Det ska samla och samordna aktörer och insatser inom kultur, skola, myndigheter, civilsamhälle, folkbildning, bokhandel, förlag och andra delar av näringslivet.

SVENSKARNAS LÄSVANOR

– BÅDE dystert OCH hoppfullt

Tidigt i höstas kom ABFs rapport Den svenska läsklyftan. Den visar att var tionde svensk, 11 procent av befolkningen, inte har läst eller lyssnat på någon bok alls under det senaste året. Det är en dyster siffra, men ABFs förbundssekreterare Annica Dahl tycker att det finns hopp.

TEXT: ANNSOFIE ANDERSSON | BILD: PATRICK TRÄGÅRDH

ANNICA DAHL
Förbundssekreterare, Arbetarnas Bildningsförbund, ABF

FAKTA

Den svenska läsklyftan

- 11 procent av befolkningen har inte läst eller lyssnat på någon bok det senaste året.
- Hälften av alla män läser max tre böcker per år, medan över hälften av alla kvinnor läser sju böcker eller fler per år.
- Varannan av de utan högskoleutbildning, läser max tre böcker per år. Bland de som har högskoleutbildning är det bara en av tre som läser max tre böcker per år.
- Unga män utan högskoleutbildning är de som läser minst, medan äldre kvinnor med högskoleutbildning är de som läser mest.
- 71 procent anser att ökat läsande främjar Sveriges framgång och konkurrenskraft.
- 55 procent anser att de borde läsa fler böcker.
- 49 procent anser att bokläsning motverkar sociala klyftor.
- 47 procent vill att ansvariga politiker gör mer för att främja bokläsandet.

Källa: ABFs rapport Den svenska läsklyftan

Varför ville ABF göra den här undersökningen om läsning?

–Vi ville ta reda på hur läsvanorna är fördelade över befolkningen och för att stimulera en debatt lagom till bokmässan. Vår misstanke var att läsvanorna är ganska ojämna, bundna till kön, utbildning och klass. Rapporten bekräftade mycket – kvinnor läser mer än män, utbildningsnivå är av stor betydelse för hur mycket man läser och äldre läser mer än yngre. Men det fanns också hoppfulla delar. Har man läst åtminstone en bok per år så instämmer man i bedömningen att böcker påverkar demokratin till det bättre, man ser ändå bokens betydelse, det räcker med en bok så blir man mer positivt inställd. Och männen som läser mindre än kvinnor, stämmer in i påståendet att de skulle vilja läsa mer, det är ju också positivt. Det bekräftar också hur viktigt det är att fortsätta med läsfrämjande insatser.

Ur ABFs synvinkel – vad får det för konsekvenser för ett samhälle att var tionde svensk inte har öppnat en bok under det senaste året?

–Det kan leda till att en stor grupp halkar efter och ställs utanför på olika sätt. Med ordet och läsandet kommer också förmågan att uttrycka sig själv och risken är att man missar att göra sin röst hörd. Samhället kan bli ännu mer polariserat där de som läser mycket blir rösterna som dominerar och tar utrymme och debatter. Men i en levande demokrati måste alla människor kunna komma till tals. Då behövs stöd och hjälp med självförtroendet. Där tänker jag att cirkeln, bokcirkelverksamhet, som form är rätt fin. Där finns ingen över- eller underordning, alla hjälps åt. Man blir stärkt i sitt självförtroende och gör saker man inte har gjort innan.

En glädjande siffra är att majoriteten tycker att de borde läsa mer än vad de gör. Vad tror du är den främsta anledningen till att man inte läser så mycket som man anser att man borde?

–Det kan säkert bero på flera saker. Till exempel att man inte har läsvana med sig hemifrån. Det kan vara att andra medier har tagit över, man väljer kanske att se en film i stället för att läsa. Men framför allt att man saknar läsvana, det är så jag tolkar det. Det kan vara svårt att hävda bristande tillgänglighet, det finns ju bibliotek, men tröskeln dit blir för hög om man inte har läsvana hemifrån.

Enligt er rapport vill ungefär varannan svensk att ansvariga politiker ska göra mer för att främja bokläsande. Vilka insatser saknas i dag tycker du?

–Jag hoppas att man fortsätter att värna biblioteken, det är en så viktig plats och institution till läsande. Det behövs också stöd till folkbildningen, att vi fortsatt ges utrymme och resurser att fortsätta jobba med läsfrämjande. Det finns också en bildningsklyfta, det har vi som uppdrag i alla studieförbund att se till att den klyftan minskar. Där är läsandet en nyckelfaktor för att bli en aktiv medborgare och deltagare i en demokrati.
–Läsning är så viktigt på så många olika sätt. Inte minst nu när allt färre tar del av, om jag får säga det, kvalitetsstämplade nyheter som är skrivna av kritiskt tänkande journalister. Risken är att man bara tar emot information som bekräftar det som man redan tycker själv, vare sig det är sant eller inte. Att uppleva skönlitteratur kan även ge förmågan att kunna sätta sig in i andra människors världar och livssituationer. Det utvecklar empati och i det hårdnande samhällsklimatet finns det ett stort behov att kunna visa förståelse för sin medmänniska. ■

LJUDBOKEN

har blivit en del av

VARDAGSRUTINEN

Ljubböckerna är på ständig frammarsch och skapar nya vägar till litteraturen. När forskaren Elisa Tattersall Wallin tittade närmare på unga vuxnas ljudboksanvändande gjorde hon oväntade upptäckter. Bland annat att de som lade mest tid på ljudbokslyssnande var unga män.

– Det var ett väldigt oväntat fynd i och med att vi har bilden av att tonårskillar inte är intresserade av böcker.

TEXT: ANNSOFIE ANDERSSON

Elisa Tattersall Wallin är universitetslektor och filosofie doktor i biblioteks- och informationsvetenskap och verksam vid Bibliotekshögskolan i Borås. När hon började som doktorand 2017 ville hon forska om läsning hos unga vuxna. Samtidigt blev ljudbokslyssnandet alltmer populärt och här såg Elisa en kunskapslucka.

– Trots att Ljuboken har funnits i över 100 år fanns det nästan ingen forskning kring det, vi saknar information. Jag var också väldigt nyfiken på det här med appar och prenumerationstjänster och hur det skapas nya möjligheter kring det, berättar hon.

Kan vara en lägre tröskel till ljudboken

I mars 2022 disputerade hon med sin avhandling *Sound Reading: Exploring and conceptualising audiobook practices among young adults*. I avhandlingen har Elisa undersökt nära 80 000 personers läsning genom prenumerationstjänsten BookBeat, och hon har gjort en intervjustudie med unga vuxna och tittat närmare på hur ljudboksapparna och dess funktioner används.

Vi är vana att läsa att kvinnor är de mest flitiga läsarna, därför väckte det förvåning när Elisa kunde se att de som lägger mest tid på ljudböcker är unga män.

– När jag tittade på prenumeranter-

na hos BookBeat, framkom det att de som lyssnade mest var unga män mellan 18 och 20 år. De lade 100 minuter per dag i genomsnitt, vilket var väldigt förvånande. De är inte nödvändigtvis fler som lyssnar, men de som gör det lägger mycket tid på det.

Det var ingen stor skillnad i jämförelse med kvinnor i samma ålder, de lägger 90 minuter i snitt per dag, men det var ändå ett oväntat fynd säger Elisa. Varför siffrorna ser ut som de gör kan ha en rad orsaker. En anledning kan vara att killar har en bild av att böcker är för tjejer.

– Den bilden har jag stött på. Men ljudboken ser inte ut som en tryckt bok, man kan använda sin mobil, det är en app, det är teknik och funktioner – det är något annorlunda. Det kan vara så att det är en lägre tröskel till ljudböckerna eftersom det är något annat än idén de har kring böcker, läsning och vem det är till för.

Att lyssna har blivit en del av vardagen

Vem har tid att lägga 90–100 minuter i genomsnitt per dag på ljudböcker, undrar Elisa som är förvånad över den höga siffran. Dessutom används ljudboken allra mest under dagtid på vardagar, alltså inte efter skola och jobb. Mellan klockan 17 och 20 minskar läsandet för att sedan återigen få en topp vid klockan

22. Det visade sig att ljudboken tar plats i situationer där man redan gör något annat – när man pendlar, gör hushållssysslor, tränar eller går ut med hunden.

– Det har verkligen blivit en del i vardagsrutinerna för de här unga vuxna. Dels i aktiviteter där man är i rörelse, men överhuvudtaget i sådana situationer där det är svårt att läsa en tryckt bok. När de exempelvis pendlar till skolan och behöver byta färdmedel flera gånger. Med en tryckt bok hade de kanske behövt sitta tio minuter, med ljudboken kan de använda hela tiden.

De unga vuxna som Elisa intervjuade kombinerade också sin ljudbokslyssning med att göra saker med händer och ögon. Det kan vara att de äter, målar eller gör läxor. En del lyssnade på bok samtidigt som de gjorde repetitiva matteövningar, vilket gjorde att det blev en mycket mer positiv upplevelse.

– Det var faktiskt en som berättade att han lyssnade på ljudbok när han spelade dataspel! Han berättade att det var ett spel där man faktiskt bara övar på ett speciellt moment, då var det enformigt och han kunde ha på en bok samtidigt.

Apparnas funktioner viktiga för unga vuxna

I sin forskning har Elisa även tittat på de olika prenumerationstjänsterna och vilka funktioner som är viktiga för läsarna. Det

BILD: PRIVAT

– Jag tror det är väldigt viktigt att ha ett brett perspektiv på läsning, där man förstår att läsare är olika. Det som känns som läsning för en person kanske inte känns som läsning för en annan, det som passar en person kanske inte passar någon annan.

ELISA TATTERSALL WALLIN

Universitetslektor och fil.dr. i biblioteks- och informationsvetenskap.

Verksam vid Bibliotekshögskolan i Borås.

Elisa Tattersall Wallins avhandling heter Sound Reading: Exploring and conceptualising audiobook practices among young adults (2022) och du hittar den i sin helhet på nätet.

visade sig att apparna spelar en väldigt stor roll i hur ljudboksanvändningen går till bland unga vuxna. Framför allt är det några funktioner som är viktiga, bland annat en sovtimer.

– Man bestämmer själv och kan ställa in när boken ska stanna. Det möjliggör att de kan lyssna när de ligger i sängen och ska sova och de behöver inte hålla koll på att boken stängs av. Den funktionen har inte funnits innan när ljudboken var på exempelvis cd, konstaterar Elisa.

En oväntad läspraktik som Elisa såg i sin forskning var att kunna kombinera olika bokformat och växla mellan dem. Många tyckte om att läsa tryckta böcker om de var hemma, men om de sedan skulle ut och gå eller ta bussen ville de ha den som ljudbok. Att kunna öka hastigheten och lyssna på boken snabbare och att kunna spola tillbaka var andra viktiga funktioner för gruppen unga vuxna.

– Många gånger beskrivs ljudböcker som väldigt passivt, men det har jag inte alls sett i min forskning. Jag har sett att ljudboksläsarna verkligen vill hänga med i boken. Om de hamnar i en situation där de blir distraherade då är möjligheten att kunna spola tillbaka väldigt viktig.

För många är normen en tryckt bok

För Elisa har hennes forskning om ljud-

boksanvändande inneburit att hon stött på en hel del åsikter om ljudböcker. För många är normen för läsning fortfarande en tryckt bok och hon var inte förberedd på det motstånd som fanns till ljudböcker.

– I vissa kretsar blir man dumförklarad om man anser att ljudbok har med läsning att göra. Jag har till och med fått min egen forskning förklarad för mig av andra. Sedan finns andra som tänker som jag, så det är lite olika läger, säger hon.

Hon tycker det är bra att fundera på vad är det vi menar med läsning, är det att använda ögonen för att titta på text eller är det att ta del av texten och skapa mening av den? Då måste det kanske inte ske med ögonen. Samtidigt säger hon att hon är väldigt öppen för att ljudböcker inte känns som läsning för alla, hon har träffat många som känner så.

– Men jag har också träffat många som berättat att det är ljudböcker som är läsning för dem. Jag tror det är väldigt viktigt att ha ett brett perspektiv på läsning, där man förstår att läsare är olika. Det som känns som läsning för en person kanske inte känns som läsning för en annan, det som passar en person kanske inte passar för någon annan.

Rättighetsperspektivet har blivit en viktig fråga

Strävan efter att alla ska få läsa på sitt sätt

har gjort att rättighetsperspektivet blivit en viktig fråga för Elisa. I våras gjorde hon ett inlägg i debatten genom en debattartikel i Göteborgs-Posten med rubriken Att lyssna på ljudbok är att läsa, oavsett vad kritikerna säger.

– Anna Lundh, en av mina handledare, hade intervjuat en blind person boendes i Australien som sa: »I can read, I just can't see«. Det citatet var så starkt för mig. Just hur personer som av olika anledningar inte kan läsa med ögonen blir marginaliserade, till och med dumförklarade. De kan bearbeta text otroligt snabbt, ta del av innehållet, analysera och reflektera kring den, men bara för att de inte gör det med ögonen så räknas det inte.

För forskaren Elisa är ljudboken en solklar läsfrämjare. Hon ser två grupper som läser ljudböcker, de som älskar böcker och som ser det som ytterligare en möjlighet för böcker i sitt liv. Sedan finns det de som känner att tryckta böcker inte är för dem.

– Det finns många olika anledningar till varför tryckta böcker inte funkar för vissa, men det är de som har hittat till ljudboken. Helt plötsligt kan de plöja en massa böcker. Jag tänker absolut att det är ett jättebra läsfrämjande bokformat – aningen ökar den läsningen för de som redan läser eller så gör det att fler hittar till böcker och läsande, konstaterar hon. ■

BANAR VÄG FÖR KRITIK AV LJUDBÖCKER

Genom ett antal publika experiment har projektet Den lyssnande kritiken gjort djupdykningar i ljudboksformatet för att undersöka vilket slags estetiskt objekt ljudboken egentligen är, och hur litteraturkritik av den skulle kunna se ut.

TEXT: HELÉN ANDERSSON

Bakom projektet Den lyssnande kritiken står Kritiklabbet som länge har intresserat sig för kritikbegreppet. Bland annat har de undersökt hur litteraturkritik ska kunna fortleva när den alltmer försvinner från tidningssidorna, när människor inte längre läser samma saker och där intresset för ljudböcker växer explosionsartat.

– Det finns mer än en miljon ljudboksabonnemang i Sverige och succén med ljudböcker är en del av digitaliseringen där vårt förhållningssätt till litteraturen i vardagen har förändrats, säger Magnus William Olsson, poet och initiativtagare till Kritiklabbet.

Olika aspekter

Förlag och ljudboksplattformar brukar beskriva ljudboken som att den på samma sätt som pocketboken är ett eget format och en sorts bilaga till en inbunden bok. Men det håller Magnus inte med om. Han menar att eftersom ljudboken är i ljudformat är den ett annorlunda estetiskt objekt, och dessutom ett estetiskt objekt som diskuterats alldeles för lite. Med detta som utgångspunkt ville han genom projektet undersöka ljudbokens olika aspekter i förhållande till bland annat uppmärksamhet, dramaturgi, produktion, distribution och estetik.

– Vi diskuterade bland annat om boken upplevs annorlunda om man lyssnar på den på olika ställen, hur uppmärksam man egentligen är på texten om man samtidigt är ute och springer eller är på NK och shoppar. Och eftersom uppmärksamhet är kritikens grund ställde vi oss också frågan hur, och om, detta skulle påverka en kritikers recension.

Ljudbokens allt större utbredning har också väckt frågor kring inläsaren och röstens betydelse. I många fall är det ljudboks-förlagen själva som väljer en passande röst till texten, och det sägs att många läsare väljer ljudbok efter inläsare snarare än utifrån författarskap.

– Vår känslighet för olika röster är stor och vår upplevelse individuell, säger Magnus och menar att recensioner av ljudböcker därför bör handla om inläsningens konstnärliga premisser och hur inläsaren förstår och tolkar texten.

Som ett experiment inom ramen för projektet provade man att skriva några ljudboksrecensioner i Göteborgs-Posten. Recensionerna var uppskattade av läsarna, men, säger Magnus, det finns omständigheter att ta hänsyn till.

BILD: SOFIA RUNARSDOTTER

MAGNUS WILLIAM OLSSON
Poet och initiativtagare till Kritiklabbet

– Det tar lång tid att lyssna på en bok innan du kan skriva och det blir dyrt för tidningarna. Och även om man kan skriva om både utförande och innehåll, återstår ändå frågan om det är ljudboksversionen eller textversionen man ska recensera, säger Magnus som hoppas att det ska komma en nischad plattform för kritik av ljudböcker.

Tjänst med potential

En annan återkommande diskussion under projektet var distributionen där en gemensam synpunkt var upplevelsen av ljudbokens dåliga kvalitet. Att inte fler påpekar den dåliga kvaliteten tror Magnus beror på att det viktigaste för konsumenten är att läsa boken, och att man då kan överse med ojämna ljudnivåer och felsägningar.

– Det är dyrt att producera en ljudbok och jag tror att ljudboksförlagen i många fall rationaliserar produktionen. Men jag tror att om det fanns ljudbokskritik där kvalitetsaspekten diskuteras skulle den bli bättre. Eller om någon startar en nisch-tjänst med välproducerade böcker. En tjänst som också skulle kunna utveckla ljudboken som konstform.

Det finns ändå en stor potential i det här med att läsa in och dramatisera, menar Magnus, och gränsen mellan ljudbok, podd och radioteater blir allt mer flytande. Redan nu är det flera förlag som producerar ljudböcker direkt för formatet och han tror att ljudboken mycket väl kan komma att utvecklas till en egen konstart.

– Definitionen av att ljudboken är en version av en textbok, på samma vis som en pocket är det, är redan överspelad. Och vad är då en ljudbok? Estetiskt finns inget tydligt svar. En ljudbok är helt enkelt det som ljudboksplattformarna distribuerar och därmed är det ganska stor risk att fenomenet kommer att flyta ut och försvinna. Men ljudbokstjänsterna har i vilket fall definitivt förändrat hur vi tar till oss litteratur. ■

FAKTA

Projektet Den lyssnande kritiken pågick under våren 2022.

Projektet bestod av fyra workshops och en avslutande konferens. Workshoppen gjordes i samarbete med Litteraturhuset i Göteborg, Folkteatern i Gävle, Kungliga musikhögskolan och Hägerstensåsens medborgarhus i Stockholm.

Ett resultat av projektet är bland annat en lathund för en möjlig litteraturkritik av ljudböcker. Lathunden finns på projektets webbplats: denlyssnandekritiken.se

VÄRLDENS BIBLIOTEK VÄXER

Världens bibliotek är ett digitalt mångspråksbibliotek med för tillfället e- och ljudböcker på 17 språk. Biblioteket är också en del av den nationella biblioteksstrategin med förstärkt uppdrag och löfte om långsiktig finansiering.

TEXT: HELÉN ANDERSSON | BILD: JOSEFIN JALHED

– Med sina över tvåtusen titlar på 17 språk är Världens bibliotek ett komplement till den fysiska bokhyllan på alla bibliotek i Sverige, konstaterar projektledare Thomas Olsen.

– Tjänsten har också funktionen att jämna ut tillgången av böcker geografiskt. Det ska vara lika lätt att hitta böcker oavsett var i Sverige du bor, tillägger Gerda Boström, kommunikationsansvarig och grafisk formgivare för Världens bibliotek.

Immigrantspråk

Tjänstens uppdrag är att innehålla böcker på de stora migrantspråken och målgruppen är första- och andrahandsimmigranter som vill bibehålla sitt språk. Barn är en prioriterad grupp, och nästan 60 procent av tjänsten är riktad mot barn och unga.

– Vi vill ha en bredd på innehållet och vi har både bilderböcker, sagor, faktaböcker, poesi, deckare och klassiker. Det enda vi håller oss borta från är religiösa texter och vi har varken Bibeln, Koranen eller Talmud, säger Thomas.

En av tjänstens större utmaning är att hitta böcker på de olika språken, framförallt på de mindre migrantspråken. Redaktionen har ett stort nätverk och kontakt med förlag världen över, och det förs ständiga diskussioner och en konstant utvärdering om att lägga till fler språk.

– Eftersom det redan är svårt att hitta innehåll på vissa språk försöker vi vara försiktiga med att sprida oss för mycket, säger Thomas och berättar att det senast

tillagda språket är ukrainska som nu finns med några enstaka titlar.

– Vi har ett trettiotal titlar som ligger färdiga att läggas in i biblioteket, men eftersom Ukraina är ett konfliktområde vägrar bankerna att göra överföringar och vi kan inte betala förlagen och därmed inte publicera.

Utmaningar

Världens bibliotek startade som ett samarbetsprojekt mellan Danmark, Norge och Sverige 2014 och lanserades för användare 2016. Sedan Danmark dragit sig ur samarbetet, drivs och utvecklas tjänsten sedan 2021 av ett gemensamt team i Norge och Sverige, medan ansvaret för tjänsten ligger på biblioteken i Malmö.

– Innehåll och uppbyggnad av tjänsten är exakt den samma, det enda som delvis skiljer oss åt är vårt kommunikationsarbete. Allt kommunikationsmaterial skapas av mig här i Malmö, medan kontakten med målgrupp och ambassadörer för tjänsterna sker separat i de två länderna, säger Gerda.

Den gemensamma redaktionen har, förutom ett innehållsteam som ansvarar för att hitta böcker och skriva avtal med bokförlag, ansvar för den tekniska standarden på böckerna i Världens bibliotek. Det har visat sig vara en utmaning eftersom den ser olika ut i världen och man oftast måste konvertera metadatan och skapa epub-fil för tillgängligheten.

– Å andra sidan är det lätt att hitta ljud- och e-böcker på arabiska där det är en stor bransch, medan det är en större

utmaning på de mindre språken, säger Thomas.

Låga trösklar

Det är lätt att använda Världens bibliotek, allt som behövs är att skapa ett konto med hjälp av en e-postadress eller ett google-konto, och antalet skapade konton och användare ökar stadigt.

– Det är en ganska låg tröskel att komma igång och läsa med en gång, säger Gerda.

Med nytt förstärkt uppdrag från Kulturrådet och löfte om finansiering, kommer också krav på att vidareutveckla tjänsten. Både med tanke på innehåll och den tekniska plattformen. Och, berättar Thomas, det finns redan långsiktiga planer på bland annat en app för att göra trösklarna ännu lägre, funderingar på ett EU-projekt för att få in fler medlemsländer i tjänsten, och förhoppningar om samarbete med andra nationella digitala tjänster gällande framförallt tekniska lösningar.

– Tjänsten utvecklas hela tiden, både tekniskt och innehållsmässigt. Den är inte statisk och går man in nu kommer man inte att känna igen sig om ett år. Så det är på många sätt värt att ha koll på Världens bibliotek. ■

FAKTA

Biblioteken i Malmö har uppdraget att driva tjänsten Världens bibliotek i samverkan med Stockholm Stadsbibliotek och Nasjonalbiblioteket i Norge.

Tjänsten finansieras av Kungliga biblioteket och Kulturrådet som en del av satsningen Stärkta bibliotek, samt av Nasjonalbiblioteket i Norge.

Tjänsten lanserades för användare 2016. År 2020 nylanserades den med nytt utseende, nya funktioner och nytt innehåll.

Epub, electronic publication, är en fri och öppen standard för e-böcker.

Formatet möjliggör omflödningsbar text vilket innebär att texten kan optimeras för aktuell bildskärmsstorlek och att användaren själv kan påverka typsnitt, typsnittsstorlek, radavstånd samt bakgrundsfärg och kontrast.

Källa: Wikipedia

FOLKBIBLIOTEKENS ARBETE MED tillgänglig läsning

När personal från elva bibliotek i Västra Götalandsregionen svarade på frågor kring sitt arbete med tillgänglig läsning blev det bland annat tydligt att det finns stort behov av formella strukturer för samarbeten.

TEXT: HELEÉN ANDERSSON

I undersökningen framkom att samarbeten mellan kommunala verksamhetsområden till stor del bygger på personliga kontakter och eldsjälur. De flesta i undersökningen uttryckte en önskan om en mer hållbar, tydlig och formell struktur som talar om hur de ska arbeta. Delvis för att förtydliga kommunens delade ansvar, men också för att lätta på den enskilde bibliotekariens ansvar.

– Samverkan är viktigt för ett hållbart och långsiktigt arbete, och den bör vara förankrad i förvaltningarnas ledningsgrupper, säger Ninni Eriksson, en av konsulenterna bakom undersökningen.

Ett annat samarbete som framkom i undersökning inte fungera, och som förvånade Ninni, är barn som faller mellan stolarna för att det inte finns samverkan mellan folkbibliotek och skolbibliotek.

– Även här saknar många kommuner strukturerad samverkan, och jag blev väldigt förvånad över att många specialpedagoger inte känner till Legimus, säger Ninni.

Kompetens

Det blir också tydligt i undersökning-

en att många bibliotek upplever samma svårigheter i arbetet med tillgänglig läsning och tillgängliga medier. Till exempel utmaningarna kring hur biblioteken kan nå fler, ett ständigt behov av regelbunden kompetensutveckling om läsnedsättningar, tillgängliga medier, teknik och digitala verktyg.

– Det som engagerade mest i våra samtal var viljan att hitta nya vägar till samarbeten, att hitta nya samarbetspartner. Det finns också en gemensam önskan om att all personal på biblioteken bör ha en grundkompetens om tillgängliga medier och Legimus, säger Ninni som vill betona att det finns en stor kompetens och mycket kunskap hos de bibliotekarier de pratade med i undersökningen, men att det saknas kunskap kring olika läsnedsättningar kopplade till litteratur.

– Det är många bibliotek som känner att de saknar den kunskapen.

Vill nå fler

Anledningen till att Västra Götalandsregionen gjorde den lilla undersökningen har bland annat sin utgångspunkt i Myn-digheten för tillgängliga mediers, MTMs,

konstaterande att endast 25 procent av de som har rätt att använda talböcker i Sverige gör det. Ninni berättar att de såg det som en utmaning att förändra, och då var det naturligt att börja med att få en bild av hur biblioteken jobbar med tillgänglig läsning och vilka kompetensutvecklingsbehov som finns.

– Vi vill försöka bidra till en förändring och stötta biblioteken så att talböcker och tillgängliga medier når fler.

Hur kommer undersökningen att användas?

– Vi kommer att skicka undersökningen till alla som jobbar med tillgänglig läsning på bibliotek i Västra Götalandsregionen, presentera den för bibliotekscheferna och bjuda in till utbildningsdagar i regionen. ■

NINNI ERIKSSON
Konsulent, Förvaltningen för kulturutveckling

BILD: PRIVAT

Under våren 2021 genomförde Förvaltningen för kulturutveckling tre fokusgruppsamtal om tillgänglig läsning med elva deltagare på fyra folkbibliotek i Västra Götalandsregionen. Grupperna bestod av socialbibliotekarier och personer som ansvarar för tillgängliga medier på folkbibliotek i Fyrbodalen, Sjuhärads och Skaraborg.

Rapporten Folkbibliotekens arbete med tillgänglig läsning, finns publicerad på Förvaltningen för kulturutvecklings webbplats.

NU FÅR LEGIMUS NY KOSTYM

Legimus är Myndigheten för tillgängliga mediers digitala bibliotek. Här kan den som har en läsnedsättning söka efter och låna böcker i det format som passar dem. Just nu får webbplatsen ett nytt utseende och Peder Wollinger, ansvarig för Legimustjänsterna, kan berätta mer.

TEXT: ANNSOFIE ANDERSSON

Vad är nytt i Legimus?

– Det är både nytt och inte nytt. Appen kommer att vara densamma, det är webbplatsen som får ett nytt utseende. Du kan fortfarande komma åt samma katalog och det är samma funktioner. Det nya är att vi har försökt göra vägen till att komma i gång med läsning smidigare. Det man brukar vilja göra först på webbsidan är i centrum vilket underlättar för läsarna. Vi tror att förenklingen och renodlingen av designen kan göra att vi får med oss läsare som annars hade lämnat sajten, men jag tror också de som redan i dag kan hantera sidan kommer tycka att det blir bättre.

Har Legimus-användarna fått tycka till under processen?

– Ja, det har de. En utmaning som vi har är att det är ingen homogen grupp som tycker samma sak. Men dels har vi haft en läsarpanel där läsare fått anmäla sig för att komma med feedback. Sedan har vi haft tillfällen där vi suttit bredvid enskilda läsare för att se hur man gör för att komma fram till rätt bok och vilka hinder som dyker upp. Vi har också gjort större läsarundersökningar där vi har nått tusentals läsare. Redan nu kan man testa en betaversion av nya Legimus, men vi har fått oväntat lite respons. Hade det varit så att läsare gått in och använt och hade det varit omöjligt att använda hade vi fått höra det, garanterat. Jag väljer att tolka den här tystnaden som positiv.

När sker övergången till den nya versionen av Legimus?

– Om inget oväntat händer kommer övergången att ske innan årsskiftet. Redan nu går det bra att sköta sin läsning i den nya tjänsten. Vi har kört dem parallellt under en tid, det har varit viktigt för oss att folk har möjligheten att prova det nya när man vill och sakta gå över. Med den här nya grunden kan vi bygga vidare och vi har många tankar. En spännande grej är att man ska kunna personanpassa mer. Som läsare skulle man kunna få »mitt Legimus«, utefter de ämnen, formaten och språken man är intresserad av. I framtiden ser vi möjligheter att man ska kunna skräddarsy sitt Legimus. ■

BILD: SARAH PERFEKT

PEDER WOLLINGER
Ansvarig för Legimus-tjänsterna

Legimus i siffror:

- Antalet digitala lån under 2021: 1 940 747
- Antalet användare 2021: 181 054 registrerade användare
- Under 2021 lade MTM till 1 985 talböcker och 690 punktskriftsböcker i Legimus.
- I Legimus finns det i dag 139 222 talböcker och 17 587 punktskriftsböcker tillgängliga för lån.

ARBETSPLATSBIBLIOTEKET – EN FRÅGA OM demokrati

När fackförbundet Kommunal bjuder in till kurser för att inspirera kring läsning blir gensvaret stort. De flesta som går kursen startar sedan ett arbetsplatsbibliotek, ett bibliotek med låga trösklar som ska ge medlemmarna ett språk som ger dem möjlighet att påverka.

– Det här handlar om demokrati, säger Barbro Moberg, kulturansvarig på Kommunal.

TEXT: ANNSOFIE ANDERSSON

Tre gånger per år anordnar fackförbundet Kommunal utbildningen Läsfrämjande på arbetsplatsen. Den vänder sig till medlemmar där arbetsplatsen inte har någon facklig aktivitet sedan tidigare. I kursinbjudan erbjuder man en tre dagars utbildning som ska inspirera kring läsning och som förhoppningsvis ska leda till att kursdeltagaren startar något på sin arbetsplats.

– Det är så fantastiskt, på den lilla inbjudan har vi hittills fått 130 anmälningar. Det lockar ett gäng av Kommunals medlemmar, som inte varit fackligt aktiva sedan innan, och de kommer tack vare intresset för läsning, berättar Barbro Moberg.

På kursen utbildas man till bokombud, det är den personen som ansvarar för det kommande arbetsplatsbiblioteket. Många som deltar i kurserna har inte läst mycket sedan tidigare och tycker det är svårt med läsning. Det är just de svårigheterna som har gjort att läsfrämjande har blivit en facklig fråga för Kommunal.

En undersökning om läsförståelse blev startskottet

Startskottet kom 2013 då Statistiska centralbyrån kom med en undersökning som hette PIAAC. Den visade att väldigt många personer i Sverige hade låg läsförståelse.

– Man läste, men man läste så sakta och så dåligt att man inte förstod vad man läste. Det gjorde att man tappade tron på att man kunde påverka och tappade tron på demokratin, berättar Barbro.

När Barbro tog del av undersökningen tänkte hon att det kunde vara många av Kommunals medlemmar som behövde hjälp med läsförståelse. Efter en hel del tröskande fick hon till slut i genom bokombudskursen och när resultaten blev goda blev det fler kurser. För Barbro är de läsfrämjande insatserna en fråga om demokrati.

– Det handlar om att kunna påverka. Vi ser att när man läser mer får man mer språk och det gör att man törs argumentera för exempelvis semester.

Biblioteket kan vara både i hylla och på hjul

De som går utbildningen måste få tillstånd att starta ett arbetsplatsbibliotek från sin chef. Av de hittills 130 personerna som

har gått kursen har bara en fått nej av sin arbetsgivare. Själva arbetsplatsbiblioteket kan se ut på olika sätt. Det kan vara en hylla i personalrummet eller matsalen, men det kan även vara en korg eller en väska.

– Bokombudet Camilla Johansson i Nässjö har tre olika arbetsplatser eftersom hon arbetar i en pool. Hon tog en rosa resväska, fyllde den med pocketböcker och tog med den varje gång hon var på en arbetsplatsträff, berättar Barbro.

När man har fått grönt ljus till att starta ett arbetsplatsbibliotek bör man tänka på att det ska vara en mångfald av böcker säger Barbro. Hon brukar avråda från att arbetskamrater ska skänka böcker till biblioteket, då rensar man ut böcker som man själv inte vill läsa och det vill oftast ingen annan läsa. Kursdeltagarna uppmanas i stället att prata med sina kollegor och höra vilken typ av böcker de vill ha.

– Vi sätter inga gränser för vilken typ av litteratur det ska vara. Vi vill att tröskeln till läsandet ska vara låg – riktigt, riktigt låg.

När de ovana läsarna

I många arbetsplatsbibliotek finns även barnböcker. För den som är en ovan läsare kan läsning för sina barn vara ett första steg säger Barbro. Hon tror att arbetsplatsbiblioteken kan spela en stor roll och nå de som aldrig annars besöker ett folkbibliotek.

– Jag tänker främst på de som är ovana läsare. Vi har jättemånga på arbetsplatser inom hemtjänst och äldreomsorg som inte läser. Det som hindrar dem att besöka ett bibliotek är framför allt tiden. Är man ensamstående och jobbar heltid, ska hämta barn, laga mat och göra läxor, då är inte ett besök till biblioteket det första man tänker på att göra.

Den begränsade lånetiden på ett folkbibliotek kan också stressa och bli en tröskel. Om man är ovan läsare tror Barbro att lånetiden kan vara ganska kort. Det behöver man inte känna på arbetsplatsbiblioteket, här kan man få ha boken så länge man behöver.

Gärna samarbeten med folkbiblioteken

Arbetsplatsbiblioteken finansieras delvis av Kommunal. Den som har gått kursen och blivit bokombud får ett startbidrag och

– Jag kan tycka att kommuner och regioner ska ha större ansvar utifrån demokrati-frågan. Det gäller all information man tar emot, allt från ett mobilabonnemang till samhällsinformation. Är man dålig på att läsa så läser man bara de stora bokstäverna.

BILD: PRIVAT

BARBRO MOBERG

Förbundsombudsman på Utbildningsenheten, Kommunalarbetareförbundet

kan även söka ett bidrag på tusen kronor från Arbetarrörelsens kulturfond. Men frågan är om det är fackförbundens ansvar att arbeta med läsfrämjande på arbetsplatser.

– Jag kan tycka att kommuner och regioner ska ha större ansvar utifrån demokrati-frågan. Det gäller all information man tar emot, allt från ett mobilabonnemang till samhällsinformation. Är man dålig på att läsa så läser man bara de stora bokstäverna, säger Barbro.

Om hon fick önska fick det gärna vara fler samarbeten mellan arbetsplatsbiblioteken och de lokala folkbiblioteken. Det

skulle exempelvis kunna vara att en bibliotekarie kommer på en arbetsplatsträff och pratar om litteratur och ger boktips till ovana läsare.

– Vi har dessutom medlemmar som arbetar på äldreboenden där biblioteket kommer med böcker till de som bor på äldreboendet. Kanske skulle man kunna bredda det och även inkludera de som är anställda? Det finns en hel del man skulle kunna göra ihop, konstaterar Barbro Moberg. ■

FAKTA

Läsfrämjande på arbetsplatsen:

Utbildningen Läsfrämjande på arbetsplatsen startade år 2017.

- Kommunalarbetareförbundet anordnar tre kurser per år, nästa år kan det utökas till fyra per år.
- 80 procent av de som har gått utbildningen går vidare och startar ett arbetsplatsbibliotek.
- 80 procent av de som hittills deltagit i utbildningen har varit kvinnor med utländsk bakgrund.

Källa: Kommunalarbetareförbundet

Andra exempel på läsfrämjande insatser i facklig regi:

- **Läs för mig pappa** – ett nationellt årligt projekt som sedan 1999 arrangeras av ABF i samarbete med LOs fackförbund.
- **Väggkrogsbibliotek** – det första startades 2004 av fackförbundet Transport. I dag finns bara fem väggkrogsbibliotek kvar då de flesta använder appar i mobilen i stället för CD-skivor.
- **Boken på arbetsplatsen** – en årlig mötesplats för fackligt aktiva läsfrämjare inom LO-förbunden, författare och folkbildare. Arrangörer är ABF, Runö, HRF, IF Metall, Kommunal, Livs, Pappers, Seko, Transport och Sveriges Författarförbund.
- Flera andra fackförbund arbetar med arbetsplatsbibliotek, exempelvis Transportarbetareförbundet, IF Metall och Handelsanställdas förbund.

Källor: Transportarbetareförbundet, Kommunal, Handelsanställdas förbund, IF Metall, ABF

EWELINA KRASINSKA,
Barnskötare och bokombud

– Då kom inbjudan till läsfrämjande på arbetsplatsen från Kommunal och jag tänkte att det här är någonting som hör ihop med språksatsningen. Jag tänkte att det skulle ge något som jag kunde ta med mig tillbaka till förskolan.

LÅG TRÖSKEL TILL BIBLIOTEKET I HALLEN

Barnskötaren Ewelina Krasinska är en av de som har utbildat sig till bokombud och startat ett arbetsplatsbibliotek. På förskolan där hon jobbar finns nu en bokhylla med böcker för både personal, föräldrar och barn.

– Jag vill inte att det ska behöva vara en så stor grej att läsa böcker, det ska vara helt normalt att komma och ta en bok och bläddra i den, säger hon.

TEXT OCH BILD: ANNSOFIE ANDERSSON

En tidig morgon i november är det full rulle på förskolan på Byvädersgången på Hisingen i Göteborg. Här finns sex stycken avdelningar fördelade på två våningar. I hallen på övervåningen står en bokhylla med böcker, det är arbetsplatsbiblioteket som Ewelina ansvarar för.

– Jag startade biblioteket i slutet av maj. Det har inte blivit så att vi pratar så mycket om vad vi läser som jag har önskat, men min chef säger varje gång att vi måste ge det tid, säger hon.

Fick ja direkt

På förskolan har arbetsgivaren sedan tre terminer tillbaka arbetat med en språksatsning som fokuserar på personalen. Satsningen görs eftersom många av de som jobbar med barnen har ett annat modersmål än svenska

– Då kom inbjudan till läsfrämjande på arbetsplatsen från Kommunal och jag tänkte att det här är någonting som hör ihop med språksatsningen. Jag tänkte att det skulle ge något som jag kunde ta med mig tillbaka till förskolan.

Förskolans chef sa ja direkt när Ewelina frågade om hon fick starta ett arbetsplatsbibliotek. När hon sedan kollade av intresset med sina kollegor bad hon alla skriva ner på en lapp vilken typ av böcker de skulle vilja ha i ett arbetsplatsbibliotek.

– Jag samlade in säkert 20 lappar. Det var romaner, deckare, faktaböcker och då tänkte jag ok, vill de läsa så gör vi det här.

Fritt för alla att låna

Arbetsplatsbiblioteket har fått en plats i hallen där många passerar. Här får personalen låna böcker med fri lånetid och även

föräldrar och barn på förskolan får låna ur biblioteket. I bokhyllan finns böcker för både barn och vuxna och Ewelina har fyllt hyllan med både nyinköpta böcker, böcker hon har ärvt och köpt på second hand.

– Jag går förbi varje dag och kan se att det är rörelse i hyllan. Då vet jag att folk går in och tittar.

Hon har även kontaktat bokförlag och frågat om de kan tänka sig att skänka böcker till biblioteket. I sin roll som bokombud försöker hon också motivera till läsning genom att bjuda på bokfika och ge boktips inför helger eller ledigheter.

En väg till språket

För Ewelina och hennes kollegor är det många gånger brist på tid som sätter käppar i hjulet för läsandet. Barn ska hämtas, läxor ska göras och mat ska lagas. På folkbiblioteket kan också den begränsade lånetiden vara en tröskel.

– Då är det här arbetsplatsbiblioteket det enklaste som finns. Det tar inte så lång tid att springa fram till bokhyllan, det räcker med fem minuter.

Precis som Ewelina själv har många av hennes kollegor kommit till Sverige i vuxen ålder. Hon berättar att man snabbt vill ta sig in på arbetsmarknaden och ibland glömmar bort att jobba med språket. Här tror hon att arbetsplatsbiblioteket kan spela en stor roll.

– Ibland kan barnen bättre svenska språket än personalen. Där kan boken göra något, satsa på att läsa bara några minuter per dag. Det blir också en stund på dagen då allt kan försvinna för en liten stund, säger Ewelina. ■

FAKTA

Årets arbetsplatsbibliotek finns i Borås

I anslutning till personalmatsalen på postorderföretaget Ellos i Borås finns Årets arbetsplatsbibliotek. Lagerarbetaren Cathrine Jansson är bokombud och ansvarig för det prisade biblioteket.

– Det känns jättekul att vi blir uppmärksammade på det här sättet. Jag hoppas att det här priset inspirerar till fler arbetsplatsbibliotek runtom i landet. Det är enklare än vad man tror att starta upp ett, säger Cathrine Jansson i ett pressmeddelande.

Utmärkelsen Årets arbetsplatsbibliotek har delats ut sedan 2014 av ABF och LO-förbunden. Vinnaren får 10 000 kronor att handla för till sitt arbetsplatsbibliotek och ett författarbesök värt 10 000 kronor. Bland tidigare pristagare finns bokombud och arbetsplatsbibliotek hos allt från äldreomsorgen i Nässjö till smältverket Kubal i Sundsvall.

MONA MONASAR, POET SOM 2022 HAR SKRIVIT EN DIKT TILL POETENS PLATS. FOTO: ROSE-MARIE TÖRNQVIST.
TILL HÖGER: IDA MORIN OCH CHRISTER BOBERG, BIBLIOTEKARIER PÅ ALINGSÅS BIBLIOTEK. FOTO: ANNSOFIE ANDERSSON.

Poeten TAR PLATS I ALINGSÅS

I Nohaga park i Alingsås pågår ett projekt som sätter poesin i en oväntad miljö. I grönskan bakom Nohaga slott finns Poetens plats – en dikt i parken som är specialskriven just för den platsen.

TEXT: ANNSOFIE ANDERSSON

Poetens plats började som ett samarbete mellan Kulturföreningen Tornet i Alingsås och Stockholms kulturhus runt år 2010. Från början kom det nyskrivna dikter av samtidspoeter en gång i månaden till Poetens plats i Nohaga park. Så småningom tog Alingsås kulturhus över projektet och sedan 2012 har det formen som det har idag.

– Vi kallar det för en diktstafett. Det innebär att en gång i halvåret, vårdagjämning och höstdagjämning, byter vi dikt vid Nohaga park. Då kommer en poet hit och läser upp sin nyskrivna dikt och poeten väljer sedan vem som ska skriva nästa dikt, berättar Christer Boberg, bibliotekarie och en av de som driver Poetens plats.

Kan så ett frö av intresse

Att dikten finns i parkmiljön är en stor del av konceptet, men att poeterna själva väljer vem som skriver nästa dikt är också viktigt menar Christer. Det gör att man får ett tvärsnitt genom samtids poesin. Placeringen av dikten i parken hoppas man ska leda till att fler läser den och att det kan så ett frö av intresse.

POETENS PLATS I NOLHAGA PARK. FOTO ANNSOFIE ANDERSSON.

FAKTA

Några av de poeter som hittills har skrivit dikter till Poetens plats:

Kennet Klemets
Pamela Jaskoviak
Sara Sarabi
Beata Berggren
Jörgen Lind
Namdar Nasser
Jila Mossaed

– Just det där att man kan stöta på något lite oväntat, på en oväntad plats. Det kan stämma till eftertanke och göra en intresserad av poeten eller poesi, det behöver inte vara svårare än så. Det är ingen som tvingar det på en, det bara är där.

– Poetens plats kanske kan göra poesin mer lättåtkomlig? Den finns där mitt i parken, tillgänglig för alla, säger Ida Morin, bibliotekarie som också arbetar med Poetens plats.

Christer håller med, han ser det som ett läs- och skrivfrämjande projekt.

– Just det där att man kan stöta på något lite oväntat, på en oväntad plats. Det kan stämma till eftertanke och göra en intresserad av poeten eller poesi, det behöver inte vara svårare än så. Det är ingen som tvingar det på en, det bara är där.

Uppskattat bland poeterna

Bland de poeter som fått uppdraget har det varit väldigt uppskattat. Uppdraget

går ut på att, mot ett arvode, skriva en dikt som anknyter till temat plats. Platsen behöver inte vara Alingsås och under åren har dikterna handlat om allt från ödehus till lägenhetsituationen i Malmö.

– Nu senast handlade poeten Mona Monasars dikt om språket som en plats. Under årens lopp har det varit en del politisk poesi, berättar Christer.

I år har Poetens plats funnits som diktstafett i tio år. Både Ida och Christer tycker att konceptet är klockrent, det driver nästan sig själv tycker de. En idé för framtiden är att på något sätt samla alla de dikter som har skrivits till Poetens plats.

Behöver inte anordna en festival

Poeterna som fått uppdraget har visat stort intresse, men responsen från alingsåsarna har hittills varit blygsam. Det kan också bero på att de som uppskattar Poetens plats inte gör så mycket väsen av sig, resonerar Ida.

– De som kommer på uppläsningarna är jätteglada och det är tydligt att de tycker att det är viktigt. Jag tror att det kanske uppskattas mer i det tysta, säger hon.

Christer tycker att det är roligt att Alingsås kan erbjuda något som rör poesi.

– Man behöver inte anordna en festival eller en mässa – det här är ett enkelt, snyggt koncept som ändå går fram, konstaterar han. ■

**NATIONELL
LÄSKUNNIGHETSSTRATEGI
I FINLAND**

I november 2021 presenterade Finland en nationell läskunnighetsstrategi som omfattar hela befolkningen. Läskunnighetsstrategins mål är att Finland 2030 ska vara världens mest multilitterata land.

TEXT: HELÉN ANDERSSON

Strategin definierar läskunnighet som multilitteracitet, det vill säga att det inte räcker med att kunna läsa utan också om att förstå och kritiskt granska såväl vanlig text som statistik, bild, ljud och film. Läskunnighetsstrategins vision är ett samhälle där betydelsen av läskunnighet erkänns inom alla branscher, och i strategin skildras olika åtgärder som behöver göras för att nå dit. Mycket handlar om att stärka kommuners och skolans arbete med att utveckla specifika läskunnighetsmodeller och vägledande strategiska verktyg som till exempel nationella läskampanjer och evenemang.

Bibliotekens roll i läskunnighetsstrategin handlar bland annat om att stärka bibliotekspersonalens sakkunskap och kompetens, främja tillgången till flerspråkigt material och att stärka samarbetet mellan bibliotek och småbarnspedagogik och skola.

När noll27 ringde upp Juha Manninen, direktör för Finlands biblioteksförning, för att höra hur de tagit emot strategin, är det en frustrerad direktör. Han menar att läskunnighetsstrategin är komplex och att den inte är tillräckligt konkret när det gäller bibliotekens uppdrag och verksamhet, och att biblioteken i Finland absolut inte har brist på kunskap gällande att främja läsning.

– Vi har en fantastisk bokpratarprofession. Vi har också regionbibliotek som har särskilt utvecklingsansvar för bibliotekstjänster som till exempel läsfrämjande, och vi har bibliotek som har speciell uppgift att främja läskunnighet för barn- och ungdom. Så det är inte det som är problemet.

Vad är problemet då?

– Svårigheten på biblioteken handlar om tid och brist på personal. Alla bibliotek har samarbete med skolan, men på många bibliotek räcker inte resurserna längre till för detta. Det mest idealiska skulle vara att stärka dessa bibliotek finansiellt.

– Det råder också en del brist på samverkan mellan undervisningsstyrelse, skolor, föreningar och bibliotek. Biblioteken har massor av läsfrämjande program för alla åldrar, program som skulle kunna nå ut till fler med bättre samarbete. Det saknas koordination helt enkelt för att alla branscher ska kunna göra vad de kan för att främja läskunnighet.

– Problemet är också att läskunnighetsstrategin tycker att det är skolans uppgift att hantera läskunnigheten, att biblioteken är osynliga i frågan.

Hur arbetar ni för att göra biblioteken mer synliga i sammanhanget?

– Biblioteksförningen tar alla chanser att prata med politiken om bibliotekens läsfrämjande arbete för alla åldrar. Vi vill få dem att förstå att det inte bara handlar om att kunna läsa, det handlar om att göra litteraturen synlig och tillgänglig för den målgrupp vi vill nå.

– Läskunnighetsstrategin i sig är bra och den skulle kunna bli en succé. Men strategin måste nå ut och vi har inte tillräckligt med politisk vilja för det just nu. Vi måste öka den politiska viljan i Finland att främja strategin och främja läskunnigheten. ■

JUHA MANNINEN
Direktör, Finlands biblioteksförning

BILD: JARKKO MIKKONEN

Att lära sig **LÄSA** och **SKRIVA**

Under hösten har Göteborgs Kulturförvaltning i samarbete med regionala Förvaltningen för kulturutveckling arrangerat en föreläsningsserie om läsfrämjande arbete med andra-språkstalande vuxna. Det första tillfället handlade om att lära sig läsa och skriva i vuxen ålder, och en som har över 30 års erfarenhet av att undervisa vuxna som är i början av sin litteracitetsutveckling är Eva Thors Rudvall, författare av lättläst litteratur och SFI-lärare.

TEXT OCH BILD: HELEN ANDERSSON

– Den vanligaste frågan jag får är: Lär de sig något, berättar Eva Thors Rudvall när vi ses efter hennes föreläsning på Stadsbiblioteket i Göteborg. Och ja, det gör de, fortsätter hon.

– Det är vuxna människor med ofta hög motivationsnivå och stora förväntningar. De har ju också med sig en massa erfarenhet av livet, många kan många språk och någon kanske har gått några år i en koranskola. Det är inte många som är helt blanka inför fenomenet text. I den här världen lever nästan alla i en text, det finns text överallt och alla förstår att man kan läsa och skriva även om inte han eller hon kan det.

Analfabetism är ett relativt outforskat område och Eva säger att det finns ett stort behov av verktyg för att underlätta och stödja inlärningsprocessen. Självt har hon genom åren utarbetat en metod hon ser fungerar.

– Jag utgår från det eleven kan förstå och hänger upp samtalet på personen, på individnivå. Som till exempel förnamn,

efternamn, bostadsort och barnens namn. Människor vill kommunicera och det finns en förståelse i samtalet om man lägger det på den nivån. Och med hjälp av bilder, kroppsspråk och tonfall går det att förmedla mycket utan att mottagaren behöver förstå varje ord.

Lättläst

Eva Thors Rudvall har skrivit 26 lättlästa böcker i syfte att stödja vuxnas läsning och hjälpa dem att knäcka läskoden, böcker som samtidigt informerar om det samhälle vi lever i. Böckerna har titlar som ABC i stan, Gå till tvättstugan och Siffror med Eva och Adam.

I boken Börja med Strindberg utgår läs- och skrivinlärningsmaterialet från August Strindbergs novell Ett halvt ark papper. Förutom en förenklad version av novellen, innehåller boken detaljerade illustrationer, bildalfabet som bygger på bokens text och bilder, och konkreta skrivövningar i konsten att forma bokstäver.

– Det är av stor betydelse att ljuda

bokstäverna när man börjar lära sig läsa, och jag har sett att det fungerar att hänga upp ljud på bilder och på konkreta föremål. Man understödjer minnet med hjälp av olika sinnen. Boken Börja med Strindberg är också en introduktion till en klassisk berättelse av en stor svensk författare, och att som vuxen få möta texter med vuxet innehåll stimulerar både nyfikenhet och lusten att lära, säger Eva som hoppas kunna skriva en liknande pedagogisk lättläst bok utifrån Vilhelm Mobergs roman Utvandrarerna.

Har du några tips till bibliotekarien som möter en person som är i början av sin litteracitetsutveckling?

– Ha tid och tålmod, var handfast och tydlig. Om de till exempel ska fylla i sin ansökan om lånekort, visa var de ska skriva och hjälp till, men låt dem skriva själv.

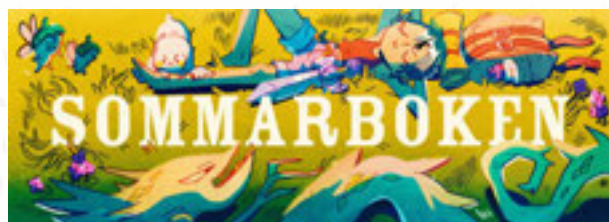
– Och skylta med uppslagna böcker i lättlästhyllan. ■

BLAND HJÄLTAR OCH VÄSEN — *Sommarboken*

Sommarbokens tema 2023 är Bland hjältar och väsen. Ett brett, fantasieggande och lätt tema att tolka på många olika sätt. Och från ett troll till ett annat – nättroll, fokusområdet är källkritik. Vi behöver alla, barn som vuxna, vara kritiska och tänka på vad som är sant och vad som är falskt i olika medier.

Nu kan du beställa material inför sommaren. Beställningar kan göras till och med den 12 mars.

Läs mer på sommarboken.se

INTERNATIONELLT PROJEKT VILL ÖKA MÅNGFALDEN I BARNLITTERATUREN

Det nystartade västsvenska projektet Läsning utan gränser sätter strålkastarljuset på barns läsande. Genom utbyte och samarbete hoppas man bland annat att kunna öka mångfalden i barnlitteraturen och att skicka västsvenska barnboksförfattare på export.

TEXT: ANNSOFIE ANDERSSON

Runt år 2020 efterlyste föreningen Författarcentrum Väst sina medlemmars åsikter och idéer kring Göteborg som litteraturstad. Göteborgaren och författaren Maria Bouroncle var en av de som började fundera.

– Jag har arbetat med biståndsfrågor och bott utomlands i över 25 år. Jag tyckte att det saknades internationella samarbeten gällande litteratur i Göteborg och skickade in två idéer. En av dem handlade om ett samarbete med ett latinamerikanskt land, berättar hon.

Marias tanke var att Göteborgs Stads jämlikhetssatsning, Staden där vi läser för våra barn, kunde vara något att göra i ett land i Latinamerika. Hon la även fram idén för sin gamla arbetsgivare Inter-American Development Bank i USA och för samarbetspartners på hemmaplan såsom Göteborgs Stad och Västra Götalandsregionen. Samtliga nappade på hennes förslag.

– Eftersom Montevideo är litteraturstad sedan 2015 skulle ett samarbete med Uruguay passa bra. Inter-American Development Bank beslutade att stötta projektet med fyra miljoner kronor, säger Maria, som nu är Författarcentrum Västs projektledare för projektet Läsning utan gränser.

Kommer att nå åttatusen barn

Läsning utan gränser är en del av Göteborg som litteraturstad inom UNESCOs globala nätverk för kreativa städer. I projektet samarbetar Författarcentrum Väst med parter i både Sydkorea och Uruguay, med Göteborgs Stad, Västra Götalandsregionen och Folkuniversitetet i Västsverige.

– Det är tänkt att man i Uruguay ska implementera metoden som Göteborgs Stad använder i Staden där vi läser för våra barn. Fyra fattiga regioner i östra Uruguay ska använda sig av metoden i trehundra skolor och det kommer att nå åttatusen barn i åldrarna åtta till elva år. De ska även välja en bok av en författare från Uruguay som ska översättas till svenska och koreanska och vi har valt en svensk barnbok som kommer att översättas till spanska och koreanska, berättar Maria.

Det svenska barnboksbidraget till Läsning utan gränser blev Lyckokakan av Kerstin Lundberg Hahn och tanken är att boken ska användas i undervisningen i projektet.

Ett kunskapsutbyte mellan länder

Två mål med Läsning utan gränser är att försöka spegla samhället mer och att öka mångfalden i barnlitteraturen.

– Det ges ut otroligt många böcker i Sverige men nästan allt är av svenska författare. Sedan är det en chans att för västsvenska författare att komma ut i världen och bli översatta. Ett annat mål är att ha ett kunskapsutbyte när det gäller barnlitteratur och barns läsande. I Sverige är vi relativt bra på att reflektera samhället i barnböcker, i Uruguay är däremot barnlitteraturen mer stereotyp när det gäller exempelvis hudfärg och familjekonstellationer, säger Maria.

Sydkorea är en del av Läsning utan gränser på grund av att de hade en stor fond i Inter-American Development Bank som finansierar projektet. Landet kan också ge ett värdefullt utbyte som de övriga två länderna inte har.

– De har fantastiska skolresultat och har litteratur som en stark och integrerad del i sin läroplan. Det har vi inte i vare sig Sverige eller Uruguay, konstaterar Maria.

Hoppas kunna sprida konceptet

En annan del av projektet är en serie av forskarföreläsningar som Folkuniversitetet anordnar, den första hölls i november. Folkuniversitetet kommer även inom ramen av projektet erbjuda fortbildning till Författarcentrum Västs nära hundra barn- och ungdomsförfattare. Förhoppningsvis kommer också de utvalda barnboksförfattarna bjudas in till ett residens och göra en föreläsningsturné i Västsverige längre fram under projektets gång.

Hittills har Västra Götalandsregionen gått in som enda svensk finansiär och i dagsläget har Läsning utan gränser medel för ett år framöver. Maria letar mer resurser och räknar med att projektet ska kunna pågå i minst fyra år framöver.

– Drömmen är förstås att andra litteraturstäder ska kopiera det här konceptet. Eller att Inter-American Development Bank, som finansierat det här projektet i Uruguay, ska tycka att det fungerar bra och vilja sprida det till andra länder där de är aktiva. ■

BILD: LARS ARDARVE

MARIA BOURONCLE
Projektledare, Författarcentrum Västs projekt Läsning utan gränser

BILD: GÖRAN SEGEHOLM

KERSTIN LUNDBERG HAHN
Författare

FAKTA

Staden där vi läser för våra barn

En satsning från Göteborgs Stad med syfte att främja barns språk- och läsutveckling tidigt i livet. Målet är att barns ordförråd, läslust och läsförmåga ska öka och att skapa en mer jämlik stad.

Författarcentrum Väst

En ideell förening för yrkesverksamma författare. Föreningen har funnits sedan 1967 och har cirka 370 medlemmar. Verksamheten består bland annat av att driva läs- och skrivfrämjande projekt och arrangera litteraturevenemang. Föreningen har som mål att sprida litteraturen brett i samhället och skapa möten mellan författare.

Litteraturstaden Göteborg

Göteborg är en av 41 andra litteraturstäder världen över som alla ingår i Unescos nätverk för kreativa städer. Göteborg fick sin ansökan att bli litteraturstad godkänd den 8 november 2021. De utsedda städerna ska främja litteratur, läsning och yttrandefrihet genom residens, temadagar, projekt och utbyten.

Källor: Författarcentrum Väst, Göteborgs Stad

HON VILL ANKRA FÖR STORM

Anne Stigell brinner för den demokratiska rätten till information, och framför allt i kombination med digitaliseringens möjligheter. Engagemanget kom med ett sommarjobb i början av 1980-talet, fortsatte via arbete med utvecklingen av Daisy till dagens jobb som ledare för samverkanskansliet på Regionbibliotek Stockholm.

TEXT OCH BILD: HELEN ANDERSSON

ANNE STIGELL

Genom åren har jag stött på Anne i olika sammanhang som har med tillgänglig information att göra. Hon har alltid haft tydliga åsikter som hon förmedlat med skärpa, och jag har alltid hyst en stor beundran för hennes professionella engagemang och positiva utstrålning. När hon nu tar emot mig på Kulturförvaltningen i Stockholm där Regionbiblioteket huserar, gör sig hennes energi påmind redan vid dörren när hon skrattande försöker förstå hur vi ska få tyst på anropstelefonen jag använt för att anmäla min ankomst.

– Äsch, den tystnar, konstaterar hon efter en stund och lämnar den tjutande telefonen för att skynda vidare och snabbt samla ihop sina prylar, fylla en diskmaskin längs vägen och via en smal spiraltrappa ta oss till ett ledigt rum en våning ner.

Know-how

Att hon inte har full koll på lokalens all teknik är inte konstigt, hon är fortfarande ganska ny på jobbet. Tjänsten som ledare för samverkanskansliet har hon haft sedan juni, ett uppdrag som handlar om att få till samverkan mellan Region Stockholms kommunbibliotek.

– Min roll kom till efter den medieutredning som regionbiblioteket i Stockholm presenterade i februari, säger Anne och berättar att hon ska stötta, främja, driva och hjälpa till, bland annat när det gäller digital medieförsörjning.

– Det handlar om nätverk, projektledarkunskap och strategiskt tänk som man också kan överföra till det operativa arbetet ute på biblioteken. En form av know-how som jag ändå har efter ett långt yrkesliv med erfarenhet av frågorna.

Hon säger att hon gillar den här rollen, att ha en överblick, ha ett strategiskt perspektiv och att fungera som stöttepelare, bollplank och främjare. Det handlar om förändringar, om digital transformation som hon menar inte handlar om den förändring som sker i en organisation, utan om den förändring som sker på grund av omvärldens förväntningar och behov.

– Man måste se verksamhetens digita-

la transformation utifrån vad som sker i omvärlden, vad som händer i samhället. Det kan handla om regionens politiska styrning, finansiella läge eller om livslångt lärande. Och för bibliotekens del handlar det bland annat om hur de utifrån perspektivet medborgarnytta ska se till att verksamheten och medieförsörjningen är god för alla medborgare, säger hon och konstaterar att det handlar om stora och viktiga frågor som hon dessutom tycker är roligt att jobba med.

– Det kanske låter helt absurt, men jag vill verkligen skutta till jobbet varje dag. Och det gör jag, ler hon.

Perspektiv

Anne har i hela sitt liv jobbat med den demokratiska rätten till information, men det var på det berömda bananskalet hon blev engagerad. År 1984 studerade hon engelska och idéhistoria, behövde ett sommarjobb och hamnade på den statliga myndigheten Talboks- och punktskriftsbiblioteket, TPB, som senare bytte namn till Myndigheten för tillgängliga medier, MTM. Här fick hon efter ett tag börja redigera och förbereda studerandes böcker för inläsning. På den tiden var all inläsning på kasset och de studerande fick ha flera, separata bandspelare för att hålla isär bokens struktur och innehåll. När Daisytekniken så småningom kom var Anne med sin erfarenhet med att tillsammans med en kollega titta på hur kassetanvändandets struktur skulle kunna överföras till en digital bok på en CD-rom.

–Under den här tiden byggdes det internationella Daisykonsortiet upp, och TPB ville omvandla hela sitt analoga bestånd till digitalt. Jag fastnade på TPB och var med på utvecklingen från analogt till digitalt, ler hon och berättar hur hon på ett möte för Kulturutskottet fick förklara för en blivande kulturminister varför TPB ville gå över till den digitala Daisytekniken.

–Jag tror inte folk förstår att det handlar om att förstå en teknikutveckling ur användarnas perspektiv. Till skillnad från

användarperspektivet, där vi gör något för gruppen, är användarnas perspektiv det målgruppen behöver och önskar.

Hon återvänder ofta till användarnas perspektiv som för henne är en självklarhet, och som hon menar skulle bli bättre tillgodosedda om man såg över de olika myndigheternas uppdrag. Hon tycker också att MTMs framtidsstrategi borde vara att avveckla sig själv.

–Jag tycker att man på allvar ska diskutera vem som gör vad, varför man finns och för vem. Min uppfattning är att det är enklare att prata om vad man erbjuder än om vad medborgarna vill ha, menar hon och säger att hon skulle vilja lyfta de här frågorna på statlig nivå.

–Jag vill förändra verksamheterna, men jag kan inte göra det själv. Jag lyfte det med Kulturdepartementet när jag var kvar på MTM och jag vill gärna in i ett insynsråd någonstans.

Digitant

När MTM i januari 2020 flyttade sin verksamhet till Malmö, hade Anne fattat beslutet att stanna i Stockholm och använda sina 36 års samlade kunskaper för att bli senior rådgivare inom området. Hennes första uppdrag var som digitaliseringscoach på Förvaltningsrätten i Stockholm.

– Egentligen sökte de en digital tant som kunde stötta, skrattar hon. För här handlade det verkligen om att gå från Post-it-lappar till digital kommunikation och ett digitalt arbets sätt. Och här återkommer vi till den digitala transformationen, omgivningens krav. Det spelar ingen roll var man jobbar, tillgänglighet är en självklarhet och det är organisationen som ska se till att den kompetensen finns.

Vi enas om att om man kan ha en motionstimme i veckan borde man också kunna ha en digitimme i veckan. Eller en digitant som kommer.

– Ja, skrattar Anne, och jag är väl en riktig tant som gillar randiga tröjor och muminmuggar. När min dotter höll tal på min 50-årsdag berättade hon att hon

räknat mina randiga tröjor, jag vill inte avslöja hur många det blev, men hon skiljde på blåvitrandiga och vitblårandiga.

Hur många muminmuggar hon har vet hon inte riktigt, men hon använder dem varje dag och att hon, liksom Jonas Gardell, byter muggar efter årstid vid vår- och höstdagjämning.

– Min favoritsommarmugg är en svart, röd och gul mugg där Homsorna åker karusell, och min favoritvintermugg är blå och där man ser Mumins rumpa när han böjer sig ner mot isen.

Ankra för storm

Från och med juni 2025 ska kommersiella e-böcker följa det tillgänglighetsdirektiv EU antog 2019. Inom Daisykonsortiet pratar man om att samma information utan extra kostnad ska komma samtidigt i format man kan ta till sig. Här har Anne funderat en hel del, och menar ljudböcker inte måste vara inlästa med mänsklig inläsare, en riktigt bra talsyntes kan vara ett fullgott alternativ. För att få till en bra syntetisk inläsning behövs ett lexikon som utgår från hur språket uttalas. MTM har tagit fram ett sådant lexikon som hela tiden uppdateras utifrån de ord som finns i högskolelitteratur och taltidningar.

– MTM har lagt ner jättemycket arbete på detta lexikon och den är redan bekostad med statliga medel, så lägg lite pengar på att lösa det juridiska och ställ lexikonet till folks förfogande.

Hon är medveten om att hon sticker ut hakan med sina funderingar, och hon är också medveten om att det inte är helt oproblematiskt om bokförlagen uppfyller EU-kravet och gör e-böcker tillgängliga.

– E-böcker från alla större förlag ska vara tillgängliga 2025 och utbudet av e-litteratur, alltså både e-böcker och ljudböcker växer snabbt. Vad händer med folkbibliotekens budget om, eller kanske snarare när, Legimus inte längre tillhandahåller titlar eftersom de redan finns att köpa i tillgängligt format, undrar hon och tycker att man redan nu måste titta på e-boksfrågan ur ett nationellt biblioteksperspektiv, där talsyntesinläsningar är en parameter.

– Jag kanske svär i kyrkan, men om MTM slutar med talboksproduktionen finns det kanske pengar till att utveckla och bygga ett digitalt bibliotek. Jag är medveten om att detta är ett framtidsscenario, men man måste ju ankra för storm redan nu. Och jag tänker att MTM, KB, Kulturrådet och Specialpedagogiska myndigheten borde kunna samverka kring detta. Det enda jag kan göra är att vara en gårdvar och bita dem i hasorna, skrattar hon.

Smultrontårta

Utanför fönsterna börjar det skymma och vi måste ta oss ut för att ta några bilder i höstluset. Medan vi plockar ihop våra

– Jag tror inte folk förstår att det handlar om att förstå en teknikutveckling ur användarnas perspektiv. Till skillnad från användarperspektivet där vi gör något för gruppen, är användarnas perspektiv något målgruppen vill ha.

saker pratar vi om den smultrontårta hon varje år presenterar på sociala medier. Uppvuxen med smultron på strå, är hon glad för denna mängd bär som växer på hemliga ställen vid sommarhuset på Gotland.

– Jag kan plocka två liter i veckan, flera veckor i rad. Bär som räcker till världens bästa tårta och vars resultat jag bara måste dela med mig av. Alltid retar det någon, skrattar hon.

– Men, fortsätter hon, jag plockar allt i skogen man inte dör av. Av granskott kan man till exempel göra sirap, av svamp olika inläggningar. Hade jag haft fiskevatten hade jag fiskat också. Men jag är ingen prepper, det är bara så förbaskat roligt. ■

NAMN: Anne Stigell

ÅLDER: 63 år

BOR: Birkastan i Stockholm och i militärbarack på Gotland

FAMILJ: Man och två vuxna barn

DET VET VI INTE OM ANNE: Jag vet hur man stämmer trummor, och jag är extremt nyfiken av mig. Jag är den där sexåringen som knackar på dörren och frågar: Ska vi leka?

LÄSER JUST NU: Läser mycket jobbrelaterat just nu, men nyss läste jag Att uppfinna världen av Katrine Marcal. En bok om kvinnliga uppfinnare, en fantastisk bok

RECEPT PÅ VÄRLDENS GODASTE SMULTRONTÅRTA: En luftigt tårtboten av sockerkaka, limesocker, smultrongrädde och smultron. Varva sockerkaka, socker med rivet limeskal, smultrongrädde och garnera med smultron.

Gott & blandat

Du vet väl att du kan läsa noll27 på webben? På noll27.se finns senaste numret, alla tidigare nummer och fler artiklar.

Skolors LÄSFRÄMJANDE arbete behöver förbättras

Skolan behöver höja kvalitén på sina läsfrämjande insatser enligt en ny rapport från Skolinspektionen. I rapporten Läsförämjande arbete i grundskolan har man tittat närmare på undervisningen i svenska i årskurs 4–6 på sammanlagt 25 grundskolor.

Granskningen visar att kvalitén på skolors läsfrämjande arbete måste höjas, men också att det finns goda förutsättningar för att uppnå det läsfrämjande syftet med relativt små insatser. I rapporten konstateras bland annat att skolornas läsfrämjande arbete ofta hänger på enskilda lärare och att eleverna inte får samtala tillräckligt mycket om sin läsning.

En annan av rapportens slutsatser är att samverkan med skolbiblioteket behöver stärkas. Eleverna efterfrågar ett mer tillgängligt skolbibliotek med ett större utbud av böcker och utökade öppettider.

NYTT läsfrämjande PROJEKT

SKA NÅ NYA GRUPPER

Sommarboken är sedan länge ett framgångsrikt läsfrämjande projekt som drivs av Förvaltningen för kulturutveckling, Västra Götalandsregionen. Nu sker ytterligare en satsning i samma anda och som riktar sig till barn och unga. Projektet Läsförämjande insatser utanför skolan startade i oktober och vill stimulera läsning på fritiden och stötta barn med svag språkutveckling.

– Vi vill nå ut med läsfrämjande till fler, till barn som inte är så läsvana och som av olika anledningar har en svag läs- och språkutveckling. Vi vet att läsförmåga har stor inverkan på flera delar av ett barns liv och kommer att göra insatser främst i de områden där gymnasiebehörigheten är lägre än snittet, berättar projektledaren Malin Carlsson.

Läsförämjande insatser efter skolan är en del i Västra Götalandsregionens kraftsamling Fullföljda studier. Syftet är att se till att fler ska kunna fullfölja sina studier och få gymnasiebehörighet. Pilotprojektet kommer att pågå under två och ett halvt år och är finansierat av Göteborgs hälso- och sjukvårdsnämnd.

Läsguldet 2022 gick till Lynn Alberg

Årets upplaga av priset Läsguldet gick till Lynn Alberg, bibliotekarie inom Stockholms stadsbibliotek. I juryns motivering stod det bland annat att »med stor målmedvetenhet sprider Lynn Alberg kunskap om hur bibliotek kan bli en trygg och självklar plats för personer med funktionsnedsättning«.

– För att vi ska kunna säga att biblioteket är till för alla, och vara ett hus av olika sorters berättelser, då måste vi också härbärgera deras berättelser, säger Lynn i ett pressmeddelande.

Läsguldet delas ut av Myndigheten för tillgängliga medier och det går till personer, organisationer eller institutioner som på ett kreativt, inspirerande och inkluderande sätt skapar möjlighet för personer med syn- eller läshinder att läsa på sina villkor. Läsguldet har delats ut sedan 2018 och prissumman är på 25 000 kronor.

BELLATRIX BLIR BIBLIOTEKSCHEF

London Library är världens största medlemsbibliotek och det grundades 1841. Nu har biblioteket fått sin allra första kvinnliga chef, det rapporterar BBC News. Skådespelerskan Helena Bonham Carter, känd för bland annat sin roll som Bellatrix Lestrange i Harry Potter-filmerna, tar över ledarskapet.

Bonham Carter har varit medlem i London Library i 36 år och hon säger själv att hon är »stolt över att stödja denna otroliga och livsviktiga anlägg-

ning«. Hennes arbete på London Library kommer bland annat innebära jobb med bibliotekets Emerging Writersprogram, ett program som stöttar författare i början av sina karriärer. London Library finansieras av medlemskap och etablerades innan det fanns statliga bibliotek. Bland de många kända namnen som varit och är medlemmar finns Winston Churchill, Virginia Woolf och Kazuo Ishiguro.

noll27

Vill du ha noll27?

Du kan få noll27 hem i brevlådan eller till din arbetsplats. Beställ en kostnadsfri prenumeration på prenumeration@noll27.se

Nästa nummer

Nästa nummer av noll27 kommer under våren 2023.

Bengt Fredrikson är författare och journalist på den lättlästa tidningen 8 sidor. Han har skrivit mer än 20 lättlästa fakta-böcker för barn och vuxna om allt från Sveriges historia till Einstein.

Här skriver han om ett bibliotek för alla som inte brukar besöka det. Om ett kvällsöppet bibliotek med myndighetslots, högläsning och läxhjälp. Och med kort och gott böcker.

Om jag hade ett bibliotek...

Jag älskar bibliotek och böcker. Jag har alltid flera böcker på gång och hittar ständigt nya som hamnar i läshögen. Jag vet att många är som jag.

Men om jag hade ett bibliotek skulle det inte vara för oss.

Mitt bibliotek ska vara för alla som inte brukar vara på ett bibliotek. Eller för de som är där ibland men inte känner sig hemma bland böckerna.

Jag vet att de också är många. De har olika skäl men jag är säker på att många håller sig borta från bibliotek för att de har problem med läsningen.

En respekterad undersökning visar att 40 procent av Sveriges befolkning har svårt att ta sig igenom en dagstidning. En miljon av dem har mycket stora problem med läsning. Vi pratar alltså om en väldigt stor grupp människor.

I mitt bibliotek hoppas jag att de får en chans läsa på sina villkor, att de upptäcker att det finns böcker för alla och att ett bibliotek är så mycket mer än böcker.

Det viktigaste på mitt bibliotek är hyllorna med böcker på lätt svenska. De är dem besökarna kommer till först. Men vi gör ingen stor grej av det. Det finns inga lappar som annonserar LÄTTLÄST. I hyllorna finns kort och gott böcker. De är sorterade i kategorier precis som alla andra böcker. I mitt bibliotek är Lättläst ingen kategori. Det är ett sätt att skriva.

Jag vet inte hur många lättlästa titlar det finns, men jag vet att det är flera tusen. Så det behövs många hyllor för att få med ett bra och stort urval. Alla stilar, nivåer och

kategorier måste finnas med: poesi, romantik, spänning, fakta, vetenskap, politik, ekonomi. Kokböcker, klassiker, ja det finns hur många som helst.

Framför hyllorna står sköna fätöljer så att det är lätt att sätta sig och bläddra eller läsa.

Men det finns också andra saker som ska locka folk till mitt bibliotek. Myndighetslotsen till exempel. Hen hjälper folk som behöver kontakt med en myndighet att hitta rätt och att förstå obegripliga brev från offentligheten. Bredvid hen sitter datorexperter, vars jobb det är att lösa besökarnas problem med datorer, mobiler och krångliga e-tjänster. En dag i veckan kommer också personen som kan allt om bruksanvisningar. Hen klarar de mest hopplösa instruktioner från elvispar och tv-apparater till platta möbelpaket. I rummet bakom dem håller språkcaféet till. Givetvis är syftet att träna svenska men kan en del också bli vänner är det ju ingen nackdel. Då och då får de lämna plats för bokcirkelarna. Ja naturligtvis bara böcker med på lätt svenska, alla ska ju ha chans att vara med. Men om de vill läsa Röda rummet, En man som heter Ove eller nåt om Einstein bestämmer de själva.

Rummet för högläsning är kanske det viktigaste. Högläsning kanske låter omodernt, men det är ju coolare än de populära ljudböckerna. Det är ljudbok live.

I barnens stora avdelning på biblioteket har de ett eget rum för högläsning när

BILD: ANNA SVANBERG

deras vuxna är på språkcaféet eller kanske i en läsecirkel. Ibland kommer prinsessan Sophia förbi och tar hand om läsningen för barnen under eftermiddagen.

På övervåningen finns läsesalar där det går att välja mellan kuddar, fätöljer och skrivbord. Den som läser läxor ska trivas lika bra som den som jobbar. Men den som behöver hjälp med läxorna får gå över till pratrummet där ingen behöver vara tyst.

Pedagogisk personal finns tillgänglig mellan 14.30 och 21. En eller två kvällar i veckan är det quiz på mitt bibliotek. Bara för att det är kul och viktigt att folk kan träffas utan att konsumera något. Kanske går det att få till någon sorts speeddating också. Jag får fundera vidare på det.

Givetvis ska mitt bibliotek vara kvällsöppet. Biblioteket ska vara öppet när folk är lediga.

Om mitt bibliotek har böcker med svårare språk? Ja, självklart. Men de böckerna finns längre in i biblioteket och utbudet är tyvärr inte så stort. Vårt utrymme är begränsat och vi måste ju prioritera.

Bengt Fredrikson

PORTO
BETALT

AVSÄNDARE:
Förvaltningen för kulturutveckling
Vänerparken 13
462 35 Vänersborg

